

Til Barne- likestillings og inkluderingsdepartementet

Elevorganisasjonen

Deres referanse: Vår dato: Vår referanse: Vår saksbehandler:
7. mai 2012 IEH11201 Ida Elise Høgstad
ida@elev.no

Svar til høring om NOU 2011:20 Ungdom, makt og medvirkning

Elevorganisasjonen vil med dette avgi sitt høringssvar til høring om NOU 2011:20 Ungdom, makt og medvirkning. Dette høringssvaret avgis på grunnlag av Elevorganisasjonens politiske måldokument, samt politisk behandling i samtlige fylkesstyret og Landsstyret våren 2012

Dette høringssvaret er inndelt i tre kapitler. Det første kapitlet omhandler skolens forhold til demokratiet i samfunnet forøvrig, særlig knyttet til skolevalgene, ordningene for politisk fravær og organisasjonenes tilgang til skolen. Andre kapittel omhandler demokratiopplæringen i skolen. Tredje kapittel omhandler elevenes medbestemmelse, både på individ-, klasse-, skole- og kommune-/fylkesnivå. Fjerde kapittel omhandler lærlingers medbestemmelse.

Elevorganisasjonen foreslår og/eller støtter følgende tiltak:

- Obligatoriske skolevalg for videregående skoler
- Tydeliggjøring av skolen som en åpen arena i læreplanen
- 20 dagers politisk fravær som ikke skal føres på vitnemålet
- Innføringen av et nytt demokratifag for ungdomsskolen
- Nytt valgfag i ungdomsskolen «Demokrati og menneskerettigheter» og en prosjektperiode som alternativer til et nytt demokratifag
- Større fokus på demokratiopplæring for og gjennom demokrati
- Lokale strategier for elevmedvirkning
- Elever som høringsinstans i alle skolepolitiske saker
- Kurs/etterutdanning for elevrådskontakter og krav til formell kompetanse
- Nasjonale retningslinjer for elevrådskontakter
- Aktiv skolestart
- Klasseråd
- Studiepoeng til elevtillitsvalgte
- Presisering av valg av tillitsvalgte i forskriften
- Jevnlige møter mellom skoleledelse og elevråd
- Rett til elevstreik
- Fastsatte økonomiske midler til elevråd
- Formell rett til representasjon
- Elevmedvirkning ved ansettelse av pedagogisk personale
- Tydeligere rammer for elev- og lærlingombud
- Elevombud for grunnskolen

Skolen som en demokratisk arena

Skolen drives ikke i et vakuum. For at skolen skal kunne oppfylle sitt samfunnsmandat, må den være i stadig og tett kontakt med samfunnet rundt seg. Skolen som demokratisk arena skapes ikke ved å isolere den fra samfunnet forøvrig, men ved å la demokratiet og den demokratiske debatten i samfunnet også få rom i skolen.

Skolevalg

Skolevalg kan være en viktig og effektiv del av elevenes demokratiopplæring. Skolevalgene bidrar til kunnskap om hva et demokratisk valg er og hvordan demokratiet i Norge fungerer. Ved at elevene til en viss grad blir tvunget til å ta stilling til hvilket parti de ønsker at skal styre, skaper skolevalgene politisk bevissthet blant elevene. Elevorganisasjonen støtter derfor utvalgets forslag om obligatoriske skolevalg i den videregående skolen.

Dersom en ordning med obligatoriske skolevalg innføres, må dette ikke bli en hvilepute. Selve valget skaper ikke mye demokratiforståelse alene, det er aktivitetene rundt skolevalget som skaper denne forståelsen. Det er derfor viktig at det i forkant av skolevalgene legges til rette for og oppfordres til aktiviteter som gir elevene grunnlag for å stemme. Slike aktiviteter gir elevene kjennskap til systemene og de ulike partiene og gir dem muligheten til å stemme på grunnlag av partienes politikk og ikke basert på hvem som hadde den kuleste paneldebattanten.

Elevorganisasjonen er også bekymret for at for at obligatoriske skolevalg kan bli et påskudd for skolene til å trappe ned på den øvrige demokratiopplæringen. Elevorganisasjonen vil derfor presisere viktigheten ved at skolevalgene og opplegget rundt ikke erstatter noen annen demokratiopplæring.

Ved innføring av obligatoriske skolevalg, vil omfanget av demokratiopplæringen variere mellom de årene det er og ikke er valg. For å sikre en sterk demokratiopplæring for alle elever hvert år, mener Elevorganisasjonen at det de årene det ikke er stortings- eller lokalvalg skal arrangeres en annen form demokratisk valg på skolene. Skolene kan selv velge et demokratifremmende tema for valg.

Læreplanens definisjon av skolen som en åpen arena

For at skolen skal kunne oppfylle sitt samfunnsmandat, må den være tett knyttet til samfunnet rundt seg. Skolene er for dårlige til å bruke eksterne organisasjoner og personer fra lokalsamfunnet i undervisningen, og er for dårlige til å få elevene til å ta del i og bry seg om det som skjer i lokalsamfunnet. Elevorganisasjonen støtter utvalgets forslag om å tydeliggjøre skolens betydning som en åpen arena i læreplanens generelle del. Elevorganisasjonen er likevel bekymret for at læreplanens generelle del er ikke godt nok implementert i skolen i dag, og at dette vil få noen reell betydning for opplæringen til elevene. For at elevene skal tilknyttes lokalsamfunnet i større grad og bli bevisste på mulighetene de har for å påvirke, må skolens betydning som en åpen arena implementeres i opplæringen. Verdien av å bruke lokalsamfunnet og de politiske partiene i undervisningen må derfor også tydeliggjøres i læreplanen for samfunnsfag i grunnskolen og den videregående skolen.

Verdien av elevengasjement

Engasjerte elever er en stor ressurs for skolen, sine medelever og for samfunnet forøvrig. De unges engasjement er essensielt for samfunnet i nåtiden og fremtiden. I dag har elever som er tillitsvalgte i landsdekkende organisasjoner rett til 10 dagers fravær strøket fra vitnemålet. Denne rammen for

fravær gjør at politisk engasjement blir en byrde for mange elever, i tillegg til at flere elever unnlater å engasjere seg i frykt for å pådra seg for mye fravær. Så lenge fravær føres, må det legges til rette for at elever skal kunne drive politisk og organisatorisk arbeid. Derfor støtter Elevorganisasjonen utvalgets forslag om at alle elever som er medlemmer av landsdekkende organisasjoner skal ha rett på minimum 20 dager strøket fra vitnemålet.

I dag har rektorer eller skoleeiere rett til å definere demonstrasjoner og aksjoner som politisk streik. Elevorganisasjonen mener det er grunnleggende feil at elever straffes for å engasjere seg i samfunnet eller at rektorer har myndighet til å definere hva som er politisk streik og hva som ikke er det. Demonstrasjoner og aksjoner må defineres som politisk arbeid, og fravær i forbindelse med dette skal kunne fjernes jfr. § 3-47 i forskrift til opplæringslova. Alle, også elever, skal ha mulighet til å engasjere seg og stå for sine meninger. Demonstrasjoner, streiker og andre former for politiske markeringer må likebehandles med annet politisk engasjement.

Demokratiopplæringen i skolen

Dagens demokratiopplæring er ikke god nok for å gjøre elevene klare for demokratiet de skal møte når de er ferdig utdannet, og er under stadig press fra andre interesser i skolen. En sterk demokratiopplæring, som både er viet egen tid i elevenes timeplan, og som gjennomsyrrer all opplæring i skolen, er avgjørende for at elevene skal bli samfunnsborgerne læreplanen og samfunnet har ambisjoner om.

Demokratifaget

I Stortingsmelding 22 ble det fastslått at faget «elevrådsarbeid» utgår som fag i ungdomsskolen. Faget «elevrådsarbeid» var tiltenkt å være en viktig del av demokratiopplæringen for elever i ungdomsskolen. Grunnet blant annet mangler på ressurser, læremidler og lærere, ble ikke faget noen suksess. Kompetansemålene i faget derimot, var godt utformet og viktige for elevenes kunnskap. Undersøkelser som ICCS har vist at elevene i den norske skolen har god forståelse av demokratiet og samfunnet sammenliknet med andre land. Dette er et resultat av skolens fokus på elevrådsarbeid og engasjement, samt opplæringen i demokrati. Det er viktig for alle at denne forståelsen blir opprettholdt på et høyt nivå. Elevorganisasjonen mener i likhet med utvalget at å fjerne faget «elevrådsarbeid» uten å erstatte det med noe annet, er et skritt i feil retning. Elevorganisasjonen støtter derfor utvalgets forslag om innføringen av et nytt og bredt demokratifag i grunnskolen. Det må utredes nøye hva faget skal inneholde og hvordan man på best mulig måte skal implementere faget i skolen.

Demokratiopplæringen får for lite fokus i de ordinære fagene i LK06. Elevorganisasjonen er svært kritiske til at fag som smfunnsfag og RLE skal kunne kompensere for innholdet i faget elevrådsarbeid. I disse fagene lærer eleven om demokrati, men opplæringen gjennom og for demokrati er manglende. Elevene får ikke mulighet til å utøve demokrati i praksis, og får ikke opplæringen som gjør dem rustet til å ta del i demokratiet på et senere tidspunkt. Opplæring for og gjennom demokrati er essensielt for elevenes forståelse av demokratiet, og det er derfor nødvendig med et nytt demokratifag i ungdomsskolen.

For at et demokratifag skal bli vellykket, kreves det engasjerte og kompetente lærere i faget. Lærere må ikke bare kunne faget de underviser i, men må også undervise på en måte som gir elever lyst til å engasjere seg. Elevorganisasjonen mener at dersom det innføres et demokratifag i ungdomsskolen, må det finnes tilstrekkelig med muligheter for å heve kompetansen til lærerne som skal undervise i

faget. Det må tilbys etterutdanning til lærerne som skal undervise i faget. Å sette av økonomiske midler til implementeringen av faget er helt avgjørende for at det skal bli en suksess.

I følge ICCS-undersøkelsen mener lærere selv de har god forståelse av demokratiet i Norge. Elevenes erfaringer er likevel at kunnskapen ikke er dyptgående nok til å gi elevene den nødvendige forståelsen for å kunne engasjere seg i samfunnet. Elevorganisasjonen mener derfor at demokrati må integreres i lærerutdanningen i større grad enn i dag.

Et av problemene med faget «elevrådsarbeid» var mangelen på ressurser og læremidler. Gode læremidler er en viktig del av undervisningen, og elever trenger relevante læremidler for å bli kompetente i faget. Det er derfor en nødvendighet at det utvikles gode og relevante læremidler for demokratiopplæring, både for et eventuelt nytt fag, og for demokratiopplæringen i andre fag.

Alternativer til et eget demokratifag

Dersom man likevel velger ikke å innføre et nytt demokratifag, må elevene sikres en skikkelig demokratiopplæring gjennom andre tiltak. Elevers interesse for, og kunnskap om demokrati må sikres ved å legge til konkrete kompetansemål om demokrati i læreplanen for samfunnsfag i ungdomsskolen. Dette kan på en effektiv og lite ressurskrevende måte gøres ved å opprette et nytt kapittel viet til temaet. For at opplæringen skal bli fullverdig må ekstra timetall legges til i fag- og timefordelingen. Opplæringen skal ha fokus på praktiske ferdigheter og deltakelse i samfunnet for og gjennom demokrati.

Elevorganisasjonen foreslår i tillegg å opprette valgfaget «Demokrati og menneskerettigheter» i ungdomsskolen i sammenheng med innføringen av valgfag i ungdomsskolen høsten 2013. Faget skal kombinere emner som politikk, filosofi, jus og etikk gjennom en tverrfaglig tilnærming, og skal kombinere opplæring om, for og gjennom demokrati. Dette er et alternativ til demokratifaget som gir elever som ønsker det mulighet til å fordype seg i temaet, og det vil være et godt alternativ til de andre valgfagene som er planlagt innført. Et slikt fag er en viktig del av en demokratiopplæring og for å sikre at alle elever skal ha mulighet til å fordype seg i et så viktig tema, må faget tilbys på alle skoler.

Elevorganisasjonen mener også at det bør legges til rette for og oppfordres til en prosjektperiode i løpet av skoleåret dersom et eget demokratifag i grunnskolen ikke opprettes. Denne prosjektperioden skal ha fokus på demokratifremmende temaer og gir elevene mulighet til å jobbe intensivt med demokrati i en periode i løpet av året. Skolene kan selv velge tema for prosjektperiode, samt hvilke rammer de ønsker å ha for gjennomføringen.

Demokratiopplæring i videregående skole

Det er i dag altfor lite fokus på demokrati i den videregående skolen. Det er viktig å ha fokus på demokrati gjennom hele opplæringen, også på videregående. Når man går på videregående begynner man å stemme ved lokal- og stortingsvalg – derfor er det viktig at elevene får opplæring som gir forståelse for demokrati og viktigheten ved å stemme. Dette vil være med på å øke oppslutningen av førstegangselgere som velger å stemme. Elevorganisasjonen foreslår at demokratiopplæringen for og gjennom demokrati i større grad vil implementeres i læreplanverket i samfunnsfag og RLE i den videregående skolen.

Elevers medbestemmelse

Skoledemokratiet er svært ofte elevenes første møte med et demokratisk samfunn de selv får delta i – og elevdemokratiet det første representative demokratiet de er del av. Dette er viktig fordi et godt skole- og elevdemokrati styrker elevenes tillit til demokrati i samfunnet forøvrig, fordi skolen gir mulighet til for første gang å utøve faktisk innflytelse og medborgerskap, og fordi en demokratisk skole har en egenverdi – den gir bedre opplæring, og skaper demokratiske verdier fra første klasse av. Kun om elevene har reell medbestemmelse, fra 1. klasse til ut av videregående, og både på individ-, klasse-, skole- og kommune-/fylkesnivå, kan vi realisere ambisjonen om demokratisk medborgerskap i skolen, og oppnå en virkelighetsnær og relevant demokratiopplæring.

Elevene som høringsinstans og formell rett til representasjon

På kommunalt og fylkeskommunalt plan blir det stadig fattet vedtak som har stor og direkte innvirkning på elevers hverdag. Likevel har elever i ungdomsskolen og den videregående skolen har svært liten innflytelse på politikk som blir vedtatt på kommunalt og fylkeskommunalt plan med mindre de er folkevalgte eller over 18 år. Det må derfor opprettes arenaer for elevmedbestemmelse som gir elever mulighet til å gi tilbakemelding i saksbehandlinger på saker som angår dem. Elevorganisasjonen mener elevrådene ved ungdomsskoler og videregående skoler skal være fast høringsinstans i alle relevante skolepolitiske saker på henholdsvis kommunalt og fylkeskommunalt plan. Dette gir elevene direkte medvirkningsmulighet i lokalsamfunnet og gir elevene grunnlag for å ta mer ansvar ovenfor lokalsamfunnet. Det vil også gi elever forståelse og innsikt i hvordan man jobber i kommunal/fylkeskommunal politikk.

For å sikre at også elevenes syn kommer fram er det viktig at elever er representert i organ som fatter beslutninger som angår dem. Alle fylkeskommunale og kommunale organ for utdanning må derfor ha elevrepresentasjon. Elevrepresentantene skal velges av elevrådene i fylket eller kommunen, elevrepresentantene skal ha tale-, forslags- og stemmerett.

Elevrådskontakt

Elevrådskontakten (bindeledd mellom elevråd og administrasjon) spiller en viktig rolle i tilretteleggingen av elevrådsarbeidet på en skole. For å bidra til at god praksis blir en felles norm for skolene, må det utarbeides mandat for elevrådskontaktene ved den enkelte skole. Mandatet bør inneholde noen få sentralgitte punkter som ansees som grunnleggende for at elevrådskontakten skal fungere i rollen sin. Utover dette mandatet, lages det et mandat på skolenivå. Mandatet utarbeides av elevrådet og bør signeres av elevrådsleder og elevrådskontakten, for at elevrådet skal være sikret tilstrekkelig oppfølging i perioden.

Der vi ser en massiv utskifting av tillitsvalgte både på klasse- og skolenivå hvert eneste år, har elevrådskontakten gjerne stillingen sin over mange år, og har derfor god mulighet til å styrke kontinuiteten i elevrådene. Likevel opplever Elevorganisasjonen dessverre at elevrådskontakter gjennomgående har for lite kompetanse til å bistå elevrådene i deres arbeid, og det er klart et behov for styrket opplæring av elevrådskontakten. På grunn av stor utskiftning i elevrådene er også den felles hukommelsen svak, og kompetansen varierer fra år til år. Elevorganisasjonen mener derfor det må finnes kurs/etterutdanningstilbud for elevrådskontakter. Dette vil være med på å sikre kontinuiteten og kunnskapen i elevrådene ved skoler, og vil bidra til at elevrådene blir sterkere og mer kunnskapsrike.

Erfaringer viser at mange elevråd ikke opplever reell innflytelse. For å sikre at alle elevrådskontakter innehar den kunnskapen som skal til for å være bindeledd mellom elevrådet og skoleledelsen, og for å kunne være med på å skolere og bygge opp elevrådet, mener Elevorganisasjonen at det skal stilles krav til formell utdanning innen elevdemokrati og elevrådsarbeid for elevrådskontakter på ungdomsskoletrinnet og krav til formell kompetanse for elevrådskontakter i den videregående skolen.

Skolestart

Elever har rett til å påvirke sin egen skolehverdag. For å realisere denne retten, må den gjelde for alle deler av skolen. Uten kunnskap om konsekvensene av egne valg, kan ikke elever være med på å påvirke skolehverdagen sin på en god måte. Det er skolens ansvar å sikre elevenes kunnskap om å ta avgjørelser, slik at elevene i større grad er rustet til å ta gode valg i medbestemmelsesprosessen. Elevorganisasjonen mener derfor at alle elever ved skolestart skal få grundig opplæring i hvordan de kan påvirke både administrative og pedagogiske avgjørelser.

Aktiv skolestart er et opplæringsopplegg på tar sikte på å styrke elevenes kompetanse innen medvirkning og demokratisk beredskap. Disse avholdes gjerne ved starten av året som felles eller klassevis opplæringsøkter, og består som regel av innføringer i hva reell medvirkning og reellt demokrati innebærer, og diskusjon mellom elever og mellom lærer og elev om hvordan man ønsker å realisere dette til daglig. Samtidig inneholder det aktiviteter som skal gjøre lærere og elever bedre kjent med hverandre, på et vis som legger til rette for en bedre tilpasningen av opplæringen til både klassen og hver enkelt elev.

Erfaringene med aktiv skolestart fra fylker der dette avholdes på samtlige skoler (f.eks. Hordaland), viser at elevene blir mer bevisste sin rolle i elevdemokratiet og som medbestemmende i opplæringen, og at forholdet som utvikles mellom og lærer og elev legger til rette for bedre tilpasset opplæring allerede fra skolestart. Som en nasjonal ordning kan aktiv skolestart for eksempel gjennomføres i form av avsatt tid på starten av hvert skoleår som skal vies til arbeid med medbestemmelse og demokratiforståelse. Oppleggene kan være standardiserte med rom for lokal tilpasning. Elevorganisasjonen bidrar gjerne til å utforme forslag til opplegg.

Klasseråd og elevsamtale

I dag har ikke elever krav på noen formell arena for informasjons- og meningsutveksling mellom klassene og elevrådet. Elevorganisasjonen støtter derfor utvalgets forslag om å gjeninnføre ordningen med klasseråd. Det er et viktig elevdemokratisk prinsipp at alle elever skal ha rett til å gjennomføre klasseråd når tillitsvalgt anser det som nødvendig og praktisk og/eller etter klassenes eget ønske, og elevene skal få godtgjort denne timen på vitnemålet. For å sikre at elevene får mulighet til dette, skal det være satt av tid til klasseråd en time hver uke, og det er opp til tillitsvalgt/elevene om denne tiden skal brukes. For å kunne ta opp saker som gjelder undervisningen og lærerne, skal elevene selv ta stilling til om lærer skal være tilstede i klasserådet eller ikke. Det skal føres fravær på vanlig måte for denne timen for å hindre at elever lar vær å møte opp.

Klasseråd eller klassens time er en arena for elevmedbestemmelse som ikke blir utnyttet tilstrekkelig. Det må legges større føringer på innhold og det må forskriftsfestes avsatt tid til dette. Uten avsatt tid, vil arbeid med elevmedbestemmelse i mange tilfeller nedprioriteres, og elevdemokratiet vil reelt sett svekkes.

Elevsamtalen er en viktig arena for elevers medbestemmelse og personlig behov. Elevsamtale har allerede føringer på innhold, og det gjør at denne i større grad fungerer som medbestemmelsesarena.

Likevel ser man behov for avsatt tid til også elevsamtalen, for å unngå at samtalen blir nedprioritert eller ilagt mindre vekt enn den burde.

Elevtillitsvalgte

Opplæringslova slår fast at elevene skal ha tillitsvalgte, og at det skal finnes et elevråd på alle skoler. Det er viktig for elevrådets legitimitet som representativt organ og elevenes tiltro til elevdemokratiet at valgene gjøres på en formell demokratisk måte. Elevorganisasjonen mener det er nødvendig med en presisering av kravene i forskriften på dette punktet, da det i dag er varierende praksis for hvordan elevrådsvalgene gjennomføres på landets skoler. Man har sett eksempler på udemokratiske valgmetoder, for eksempel at valget avgjøres av kandidatens popularitet eller at den tillitsvalgte blir utpekt av læreren. For å sikre at elevrådene kommer i gang med arbeidet tidlig i skoleåret og gjennomfører sin oppgave på en ordentlig måte, må skolen ta ansvar for at alle klasser velger en tillitsvalgt innen tre uker etter skolestart. Alle elever må i forkant av valget få informasjon om hva verv som tillitsvalgt innebærer, slik at elevene vet hva de eventuelt går til og slik at alle som ønsker det får mulighet til å stille.

Tillitsvalgte for elevene har rett til å representere de elevene som har valgt dem både internt og utenfor skolen. Engasjement i skolen må verdsettes. Elever engasjement i og utenfor skolen er viktig for samfunnet og bør ha positive konsekvenser. For elevene som engasjerer seg, kan engasjementet oppleves som en byrde dersom det i stor grad går utover arbeidet på skolen. Elevorganisasjonen er uenig i utvalgets konklusjon om at studiepoeng til tillitsvalgte har negative virkninger og mener at tillitsvalgte innenfor elevrådet skal få tildelt studiepoeng for tillitsvarvene sine. Dette kan være med på å motivere elever som vanligvis ville ansett engasjement som en byrde.

I ungdomsskolen er det ingen definerte tidsrammer for når det skal drives elevrådsarbeid. Dette er problematisk, og det er med dagens regulering (eller mangel på sådan) en reell risiko for at skoleledere kan definere at elevrådsarbeid må skje etter skoletid. Det må konkretiseres i forskrift hva elevrådsarbeid er og hvor man skal hente tid til dette arbeidet. Dersom man ikke spesifiserer tidsrammer og fraværshåndtering, kan det oppstå konflikter om hvordan dette skal gjøres. Nettopp derfor er det et så stort behov for å få dette konkretisert i forskrift.

Skoleledelsen

Elevene har krav på et demokratisk valgt organ som skal tale deres sak, og de har rett til å bli hørt. Skolen skal legge til rette for at elevrådet kan fungere godt som demokratisk talerør for elevene. Elevene har også rett til å være representert i alle foraer i skolen der beslutninger som angår dem blir fattet. Denne retten må styrkes, og alle elevråd må få ha en representant på ledelsesmøter, planleggingsdager og liknende organer.

Elevrådene i ungdomsskolen behøver formaliserte kanaler for innflytelse for å sikres reell mulighet til medbestemmelse på skolenivå. Det er nødvendig med faste møter med rektor og skoleadministrasjon for å senke terskelen for å ta opp saker med ledelsen og sikre en god og flytende dialog mellom partene i skolen. Det er også nødvendig med elevrepresentasjon i alle relevante organer på skolen. Det som ofte er vanskelig er at elevrådene på ungdomsskolene ikke har dokumenter å forholde seg til, samt at elevrådet ofte ikke har noen reell gjennomslagskraft. I tillegg må det legges til rette for at enkeltelever skal kunne ta opp forhold ved skolen direkte med skoleleder.

Elevstreik

Skolen er elevenes arbeidsplass, og rettighetene for en elev skal ikke under noen omstendighet være mindre tydelige enn for en arbeidstaker. Dessverre opplever elever brudd på opplæringslova hver eneste dag, uten å kunne gjøre noe særlig med det. Klagemåten er den eneste reaksjonsmåten en elev som opplever rettighetsbrudd i dagens skole har. Dersom en hel skoles elever bestemmer seg for å reagere på åpenbare urettferdigheter skal dette likestilles med alt annet politisk arbeid, og således kunne strykes fra vitnemålet. Et viktig element i reelt elevdemokrati er at elevene kan markere når de mener ting går for langt, og streik er et av flere virkemidler man må kunne bruke - uten at det går ut over fraværet. Derfor må elever ha rett til å streike på lik linje med vanlige arbeidstakere, uten at fravær føres

Elevrådets midler

Dagens lovtekst slår fast at det er skolens ansvar å tilrettelegge elevrådets drift. Likevel ser vi at elevråd ved mange skoler sliter med rammebetingelser som dårlig økonomi, manglende kontor, møterom osv. Det må komme på plass en presisering av minimumskrav til rammebetingelser for elevrådene. Elevorganisasjonen vil gjerne bidra med forslag til detaljer i en slik presisering.

For å ha best mulig kontroll over egne penger, skal alle elevråd ved videregående skoler ha mulighet til å opprette en egen konto bestående av elevrådets midler. Elevrådsleder og økonomiansvarlig i elevrådet skal ha signaturrett i fellesskap. Dersom elevrådet ikke får styre sine egne penger, har man alt for mange ganger sett tilfeller på at skoleledelsen blir et hinder for arbeidet ved å bestemme hva elevrådet kan bruke penger på.

Elevmedvirkning ved ansettelse av pedagogisk personale

Elevmedvirkningen skal ikke være begrenset til klasserommet, men skal skje på alle arenaer der elever har interesse for og årsak til å være representert. En slik arena er skolenes ansettelsesutvalg. Elevorganisasjonen mener det er åpenbart at elevene også må ha muligheten til å delta i ansettelsesprosessene. Ansettelsesutvalget har stor makt over hvilke lærere elevene kommer til å møte i skolehverdagen, og elevene kan bidra i ansettelsesprosessen med unike erfaringer på hva som kreves for at en lærer skal fungere i relasjon til elevene.

Elevorganisasjonen ser at enkelte formalia knyttet til taushetsplikt, arbeidsgiveransvar og andre deler av skolens virksomhet umuliggjør elevrepresentasjon i hele ansettelsesprosessen. Likevel mener Elevorganisasjonen at elevrepresentasjon i ansettelsesprosessen er nødvendig for å realisere opplæringslovens ambisjoner om medvirkning for elevene i alle prosesser som angår dem.

Ombud for elever og lærlinger

Ungdomstrinnet har som nevnt store utfordringer i det å gi elevene reell medbestemmelse og å skape et velfungerende og bredt forankret elevdemokrati. Elevorganisasjonen foreslår derfor å innføre egne elevombud for grunnskolen. I videregående opplæring har elev- og lærlingombud vist seg å være en svært god ordning, som har gitt positive ringvirkninger for elevene, elevrådene og elevmedbestemmelsen som skjer ute på den enkelte skole. Elevombud har som oppgave å bygge en bro mellom elever, skole, politikere og administrasjonen. Videre skal ombudet bevisstgjøre elevene om deres rettigheter og muligheter for å fremme saker og klager overfor lærer, skole og kommune.

Det er positivt at fylkeskommunene tildeler flere ressurser til elevrådsarbeid og elevrettigheter gjennom opprettelse av elevombud. Det er likevel problematisk at fylkeskommunale ombud for elever og lærlinger oppfattes og opptrer som valgte representanter for elever og lærlinger. Det kan føre til at

ombudene overtar de elevtillitsvalgtes rolle på fylkesnivå. For å forhindre at dette skjer, må elevtillitsvalgte kunne legge føringer på mandat og arbeidsoppgaver for ombudene, være med i ansettelsesprosessen og delta i jevnlig evaluering av ombudene. Elev- og lærlingombud bør være en fulltidsstilling. Det skal være elev- og lærlingombud i alle alndets fylker. Det må legges press på de fylkeskommunene som enda ikke har opprettet et fylkeskommunalt elev- og lærlingombud.

For å bidra til større kontinuitet blant norske elevråd bør det opprettes en egen kompetansebank for elevdemokrati. Her vil elevrådene kunne hente råd om gode rutiner og tiltak for å fremme elevmedvirkning og elevdemokrati på sin skole. Elevorganisasjonen bistår gjerne i opprettelsen av en slik kompetansebank.

Lokale strategier for elevmedbestemmelse

Arbeidet som gjøres for å realisere elevmedbestemmelse ved den enkelte skole, oppleves i mange tilfeller som planløst og lite målrettet. Gjennom at skolene selv utarbeider egne konkrete og forpliktende strategier for elevdemokrati, får skolene et verktøy for å drive systematisk medvirkning. Elevene og elevrådene ved den enkelte skole må ta aktivt del i å utarbeide strategiene.

Ved å forplikte skolene til å utforme strategier for sitt arbeid med elevmedbestemmelse, og ved å stille krav til at elevene aktivt tar del i dette arbeidet, sikrer man et målrettet og forankret arbeid for mer medbestemmelse på hver eneste skole. Eksempler på tiltak i slike strategier kan være faste møteplaner mellom rektoren og elevrådet, arrangement av aktiv skolestart første uke av skoleåret, eller prinsipper og rutiner for hvordan medvirkning skal skje i klasserommet til daglig.

For å forhindre at tiltaket bidrar til tidstyveri eller tom byråkratisering, ser Elevorganisasjonen for seg at følgende premisser skal bli lagt til grunn for strategiene:

- En ny strategi skal utformes hver høst i samarbeid mellom skoleledelse og elever
- Strategien skal utformes på bakgrunn av diskusjoner blant elevene og elevrådet ved skolen (f.eks. som ledd i aktiv skolestart)
- Strategien skal inneholde 2-5 forpliktende tiltak for økt elevmedbestemmelse ved skolen
- Det skal utformes en nasjonal, elektronisk idébank med forslag til tiltak i slike strategier
- Strategien skal underskrives av rektor og elevrådsleder, og gjøres kjent for skoleledelsen, lærerne og elevene ved skolen
- Elevrådet og skoleledelsen skal ha løpende dialog om oppfølging av strategien

Lærlinger medbestemmelse

Lærlinger har de samme rettighetene til medvirkning på arbeidsplassen som ordinære arbeidstakere, og de har i tillegg særskilte rettigheter til medvirkning knyttet til sin rolle som lærlinger. For å få dekket lærlingenes behov i alle perspektiver, er det en god idé å se på muligheten for et samarbeid mellom ulike parter. Elevorganisasjonen representerer lærlingene i et opplæringsperspektiv og det er naturlig at vi tar en del av den oppgaven. Elevorganisasjonen støtter derfor utvalgets forslag om forsøksordning med regionale lærlingråd. Det er en forutsetning at lærlingenes interesseorganisasjon, Elevorganisasjonen, sammen med demokratisk valgte lærlingrepresentanter har ansvar for utforming av mandat for det enkelte lærlingråd og gjennomføring og evaluering av forsøksprosjektet.